DRIEPAS

Verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 33 nr. 2 juli 2016

In dit nummer:

Kleermakers uit Duiven Jan Nijsen

In gesprek met: Bennie Sanders

De veldtocht van 1815

Onderwijs in vroegere tijden

Verenigings-nieuws

Museumparels

Toen en Nu

www.hkdgl.nl

Inhoudsopgave

In dit nummer:

Inhoudsopgave 2

Voorwoord 3

Colofon 3

De veldtocht van 1815 4
Een bijdrage van Pierre de Witt over de veldtocht van 1815.

Onderwijs in vroegere tijden 11
Door A.M. van der Ark, voormalig onderwijzer in Groessen.

Kleermakers uit Duiven: Jan Nijsen 14
Een bijdrage van Marcel Pelgrom en Carla Nijsen.

Zoekplaatje 18

In gesprek met: Bennie Sanders. 19
In dit nummer een gesprek met Bennie Sanders over Judovereniging Groessen.

Parels uit het Liemers Museum 25

Verenigingsnieuws 26

Jaarprogramma 27

Toen en nu 28

Bij de voorpagina.

Op de voorpagina een uitsnede uit de hiernaast afgebeelde kaart.
Deze fraaie kaart anno 1635-1636 uit de Liemers genaamd 'de *Schenkenschans en de Belegeringhe van de Schenkenschans curyeus gemeeten en getekend bij den ervaren ingenieur Johannes Jacobi Schort*' is een bijzonder mooi en oud exemplaar en in dit nummer de parel van het Liemers Museum.

Meer achtergronden van deze kaart leest u in het artikel verderop in deze Driepas. U kunt de kaart op http://liemersmuseum.nl/museumparel-rivierkaart--schenkenschans meer in detail bekijken.

Beste lezer,

Deze keer geen voorwoord van de voorzitter, maar van de secretaris. Gewoon voor de verandering en om de taken even te verdelen.

Gesproken over verandering, we zijn nu bijna een jaar gehuisvest in de OGtent en beginnen te wennen aan onze nieuwe stek. Iets meer ruimte zou wel prettig zijn, daarover spreken we met de OGtent.

In deze Driepas kijken we als het ware dubbel terug. Niet alleen zoals gebruikelijk naar de geschiedenis van onze dorpen, maar ook naar ons symposium van eind vorig jaar en naar onze laatste ledenvergadering.

De heer Pierre de Wit, een van de sprekers op het symposium, heeft zijn verhaal over de slag bij Waterloo aan ons beschikbaar gesteld met een reeks mooie afbeeldingen.

De heer Van Arkel heeft bij onze jaarvergadering enthousiast verteld over het onderwijs in Nederland in vorige eeuwen. Aan de hand van zijn aantekeningen heeft de redactie zijn verhaal in een artikel vastgelegd.

In dit nummer volgt het tweede deel van de geschiedenis van de familie Nijsen, waarin nader wordt ingegaan op het leven van Jan Nijsen.

In dit nummer zijn wij "in gesprek" met Bennie Sanders uit Groessen. In dit gesprek gaat het uiteraard over de judovereniging van Groessen.

Verder vindt u de gebruikelijke rubrieken terug.

Namens allen die aan deze Driepas hebben meegewerkt wens ik u veel plezier bij het lezen.

Hebt u aanvullingen of geheel nieuwe verhalen, laat het ons weten. Wij gaan graag met u in gesprek.

Piet Bus
Secretaris

Colofon

Driepas is een uitgave van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo en verschijnt drie a vier maal per jaar.

Losse nummers € 3,00.

Driepas is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters. In profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

Redactieadres:
redactie@hkdgl.nl of
Remigiusplein 9
6921 BL Duiven

Redactie:
Vacant

Bestuur:
bestuur@hkdgl.nl

Voorzitter:
G.H. van Hunen (0316-52 73 66)

Secretaris:
secretariaat@hkdgl.nl
P. Bus

Penningmeester:
E.Scheeres
penningmeester@hkdgl.nl
IBAN: NL54RABO0315407484
BIC: RABONL2U

Public Relations:
G.H. van Hunen

Lid:
M. Hagenaar

Secretariaat:
secretariaat@hkdgl.nl of
Remigiusplein 9
6921 BL Duiven

Internet:
www.hkdgl.nl

Oplage: 300 stuks

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost €14,00 per jaar; het partner- of gezinslidmaatschap € 5,20 extra per jaar.
Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen € 3,50 als bijdrage in de verzend- en portokosten.Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende jaar. Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

De veldtocht van 1815

Wat hadden drie inwoners van de Liemers, te weten Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair in 1815 met elkaar gemeen? Behalve dan dat zij in dat jaar in de Liemers woonden en dit nog een onderdeel van Pruisen was, dienden zij bij het 18e regiment van linie in het Pruisische leger dat in dat jaar deelnam aan de veldtocht van Waterloo.
2015 was het jaar waarin deze veldtocht herdacht werd en in dat kader is er om die reden vanuit dit perspectief uitgebreid stilgestaan bij deze gebeurtenis tijdens de bijeenkomst van de Historische kring op 21 November 2015.
Uit onderzoek binnen de kring is gebleken dat de Hendrik Driesen bij Waterloo is gesneuveld; Hermanus Sweers kwam evenmin terug, maar van hem is niet bekend of hij gesneuveld is; van Wilhelm de Hair is in het geheel niet bekend of hij de veldtocht overleefd heef of niet.
Wat hebben deze mannen in Juni 1815 tijdens deze veldtocht meegemaakt?

Kolonel Von Loebell, commandant van het 18e regiment van linie.

Toen zij hoorden van Napoleon's terugkeer uit Elba in Maart 1815 zullen zij zich niet direct gerealiseerd hebben wat dit voor hen kon betekenen. Zij waren toen lid van verschillende legeronderdelen die in de maanden daarna samengesmeed werden tot het 18e regiment infanterie van linie. Naarmate het duidelijker werd dat oorlog onvermijdelijk leek, hetzij door een aanval van de Franse keizer op de coalitie van Engeland, Oostenrijk, Rusland en Pruisen of door een invasie van deze coalitie Frankrijk in (net als in 1814) moeten zij daar hun eigen gedachtes over hebben gehad. Zij hadden zeer waarschijnlijk geen weet van het grote kader, maar wat zij deelden met hun Pruisische landgenoten was de haat tegen de Franse keizer. Pruisen was immers na de nederlaag van 1806 volledig door Napoleon vernederd en financieel uitgekleed.
Binnen de coalitie werd besloten om langs de grenzen van Frankrijk grote legers te verzamelen om hiermee uiteindelijk eind Juni Frankrijk mee binnen te trekken. Twee ervan waren in de Zuidelijke Nederlanden gelegerd: dat onder leiding van de hertog van Wellington en een Pruisisch leger onder leiding van maarschalk Blücher. De demarcatielijn tussen deze legers werd gevormd door de oude Romeinse weg die loopt van Bavay in Noord Frankrijk naar Maastricht. Terwijl de Pruisen hun verbindingen hadden naar de Maas en de Rijn, had Wellington die naar het noorden, naar Antwerpen.
Tussen Maart en Juni 1815 werden de eenheden van het 18e regiment uiteindelijk gekantonneerd in en om het dorp Voroux-Goreux, ten westen van Luik.
Op dat moment maakte het regiment, zo'n 2395 man sterk en onder commando van kolonel Von Loebell, deel uit van het 4e korps dat geleid werd door generaal Bülow von Dennewitz.
De soldaten werden ondergebracht in de diverse gebouwen van het dorp en omgeving, en de omstandigheden moeten primitief zijn geweest; de betere onderkomens waren gereserveerd voor de officieren. De meeste tijd werd doorgebracht met exerceren, oefenen van formaties en het zich gereed maken voor het snel verzamelen van de eenheden bij een alarm. Verveling was er zonder twijfel ook en soldaten zullen zich niet altijd even fijngevoelig hebben gedragen; de Pruisen waren allerminst gelief door de lokale bevolking niet alleen om hun ruwheid, maar ook omdat Pruisen geen geld had te betalen voor de verzorging die van lokale leveranciers moest komen.
Konden de mannen zich tijdens vredestijd in de kantonnementen zich soms nog verheugen op redelijke maaltijden, tijdens een veldtocht was dit veel minder het geval. De rantsoenen die zij bij zich droegen bestonden veelal uit brood, rijst en biscuit. Daarnaast hadden ze water en brandewijn bij zich. In de ravitaillering, als die er al was, werd veelal vlees en groente aangevoerd; vaak werd volstaan met een eenvoudige soep.

Leden van het 18e regiment van linie (drie op de voorgrond en twee rechts).

Hoe waren Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair nu gekleed? In 1815 waren vuurwapens niet erg precies en daarom was camouflage weinig zinvol. Kleurrijke, opvallende kleding daarentegen was datgene waar legers en eenheden zich van elkaar konden onderscheiden. Zoals de meeste van hun Pruisische deelgenoten in de infanterie waren zij gekleed in een (Pruisisch) blauw jasje, een zwarte sjako en een grijze pantalon. Dit gold echter niet voor de leden van het 2e bataljon van het regiment: deze waren geheel in het grijs gekleed, met een "Feldmütze"" in dezelfde kleur. Heel kenmerkend voor de Pruisische infanterie was dat zij hun mantel als een rol schuin om hun torso heen droegen. Zij droegen een musket, met daarop een bajonet en aan de riem aan hun middel was een patroontas bevestigd. Daarnaast droegen ze een kort zwaard.
In hun ransel hadden ze andere, basale benodigdheden als en bord om van te eten, was en scheergerei, (reserve) ondergoed, kousen, sokken, een naai-set, patronen, gerei om het musket te kunnen reinigen, (reserve) vuurstenen voor het musket, een exercitieboek, kleine persoonlijke bezittingen etc.

Aan de eentonigheid van het exerceren en de verveling kwam half Juni een abrupt einde. Zich bewust van de naderende invasie, was het voor Napoleon een zaak van óf deze afwachten óf zelf het initiatief te nemen en de meest nabije legers aan te vallen nog voordat de andere aan de Franse grenzen aangekomen of geïnstalleerd waren. Tegelijkertijd had Napoleon tijd nodig zijn legers te verzamelen en voldoende strijdkrachten te hebben de invasie te weerstaan of zelf aan te vallen. In de periode vóór zijn terugkeer had koning Lodewijk XVIII het leger sterk gereduceerd en waren zij die vóór het keizerrijk waren en sleutelposities in het leger innamen op een zijspoor gezet of zelf overgelopen naar de Bourbons.
Het was in de eerste helft van Mei dat Napoleon zijn besluit had genomen: hij zou tegen midden Juni met het Armée du Nord, zo'n 125.000 man sterk, een aanval doen op de legers die het meest nabij waren: die in de Zuidelijke Nederlanden.. De legers van Oostenrijk en Rusland waren nog niet volledig verzameld of nog niet aan de Rijn aangekomen. De Rijn was voor Napoleon een belangrijk gegeven: waar hij op uit was, was het in eerste instantie herstellen van de "natuurlijke grenzen" van het land: de Pyreneeën in het zuiden, de Alpen in het oosten en de Rijn in het noorden en noordoosten. Het verdrijven van de legers uit de Zuidelijke Nederlanden, en met daarin de inname van Brussel als eerste doel, was hierin een eerste etappe. Hierop zou zijn tegenstanders, zo was zijn verwachting, instinctief naar het oosten en noorden wegtrekken en zou hij zelf de gelegenheid krijgen extra troepen uit het binnenland aan te trekken om zijn succes te consolideren en uit te breiden.

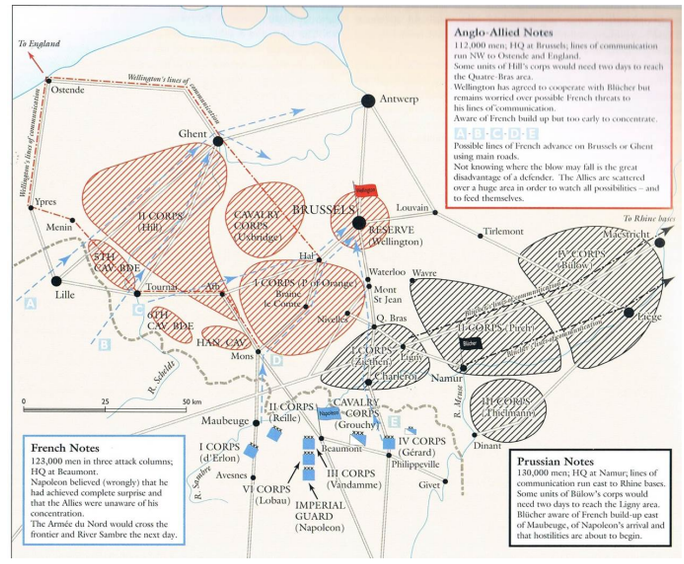

De kantonnementen van de drie legers op 15 juni 1815.

Met die verwachting concentreerde hij binnen een zeer korte tijd zijn Armée du Nord ten zuidenvan Charleroi om via deze stad een centrale positie in te nemen om dan van hier uit naar het noorden op te rukken.
Het Franse offensief startte op 15 Juni en Napoleon slaagde erin om die dag een deel van zijn leger bij Charleroi de Sambre over te brengen. Omdat de Pruisen hier oostelijk wegtrokken bewoog Napoleon met een deel van zijn troepen naar rechts, terwijl een ander deel noordelijk ging, richting Brussel.
Napoleon verwachtte geen serieus verzet ten zuiden van Brussel, maar Wellington en Blücher hadden al in een vroeg stadium afgesproken daar wel posities in te nemen, en wel zodanig dat ze elkaar zouden kunnen blijven steunen. Los van elkaar zouden ze te zwak zijn voor hun tegenstander, maar samen maakten ze een goede kans op een overwinning. Terwijl Wellington meende aangevallen te zullen worden nabij Mons, concentreerde Blücher zijn leger op de 15e en 16e Juni in de vooraf bestudeerde positie van Sombreffe, niet ver noordoostelijk van Charleroi. Hier zou hij, mits Napoleon hem vervolgde, een slag aannemen. Het was om die reden dat ook het 4e korps, en daarmee het 18e regiment infanterie, naar het westen werd aangetrokken om de 16e Juni nabij Sombreffe te kunnen aankomen.
Onze drie mannen vertrokken op de ochtend van de 15e Juni vanuit Voroux-Goreux via een route van enkele tientallen kilometers naar het westen. Onderweg werd er frequent haltgehouden om te rusten, eten en achterblijvers te laten opkomen. Een belangrijk deel van de lange mars voerde via de oude Romeinse weg, door een golvend landschap, dat voor een belangrijk deel bedekt was met koren en loofbossen. Daarin lagen op talloze plaatsen kleine dorpen verscholen, waarbij een deel van de huizen bedekt was met daken van stro. Allen waren in het algemeen gesitueerd om een lage, massieve kerk.
Het overzicht dat Hendrik Driessen, Hermanus

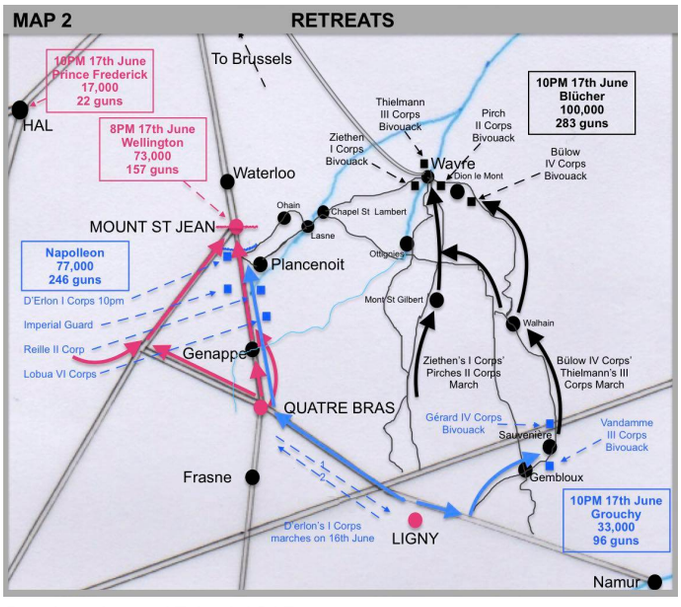

De situatie op 17 juni 1815,

Sweers en Wilhelm de Hair van de situatie moet uiterst beperkt zijn geweest; zij kregen orders af te marcheren, klaarblijkelijk omdat Napoleon had aangevallen, maar verder ontbrak ieder detail. Het was echter zelfs voor het centrale commando van het leger op de ochtend van de 16e Juni nog onduidelijk wat Napoleon ging doen. Die onduidelijkheid duurde echter niet lang. Die ochtend, zo rond 11.00 uur, stroomden er grote hoeveelheden Franse troepen vanuit Fleurus naar de positie van Sombreffe.

Had Napoleon eerst de intentie de Pruisen eenvoudigweg naar het oosten te drijven om dan naar Brussel op te rukken, nu had hij de kans hen in een slag te vernietigen. De slag die die dag volgde tussen 66.000 Fransen en 80.000 Pruisen was een Frans succes en dit was mede te wijten aan de afwezigheid van het korps van Bülow.

Ofschoon de 30.000 mannen van dit korps twee dagen vrijwel ononderbroken over stoffige zandwegen in een ruim twee kilometer lange colonne hadden gemarcheerd was dit onvoldoende om tijdig bij de slag aan te komen. Nu hield de voorhoede van het korps laat op de avond van de 16e, toen de slag reeds beslist was, halt bij het gehucht Baudeset aan de Romeinse weg. Het was ook langs deze weg dat het korps nu voor de nacht opgesteld werd. Het moet die nacht onder de troepen gegonsd hebben van de geruchten over hoe de situatie zich zou ontwikkelen. Voor hogerhand was het echter duidelijk: omdat het leger niet vernietigd was werd besloten het naar het noorden te voeren naar een positie om Wavre, aan het riviertje de Dyle. Blücher wist dat hij zo in contact kon blijven met Wellington. Deze had bij Quatre Bras een stationair gevecht geleverd tegen de linkervleugel van het Franse leger en hij wist dat zijn terugtochts-lijn naar het noorden voerde.

Uitgeput moeten Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair zich hebben gevleid in het koren in de velden, wachtend op de dingen die komen zouden. Die volgden in de loop van de volgende ochtend: hun eenheid werd geacht een route te nemen via de dorpen Walhain en Corbais om zo positie in te nemen op een plateau rondom een alleenstaand huis, genaamd "à Tout Vend", op vijf kilometer ten zuidoosten van Wavre. Van de andere drie legerkorpsen stond er nog één aan deze zuidkant van de Dyle, terwijl de twee andere op haar noordoever stonden. Zij dekten hiermee de communicatielijn van het leger die vanaf nu niet meer direct naar de Maas (d.w.z. Luik en Namen) liep, maar naar Leuven.

De brigade van onze drie kompanen kwam rond 5 uur 's middags op hun nieuwe bivak aan, terwijl de laatste troepen van het korps zich pas tegen 10 uur 's avonds ter ruste konden leggen.

Ondertussen had Wellington, na de terugtocht van Blücher naar het noorden, zich ook teruggetrokken uit Quatre Bras om niet alleen overgeleverd te zijn

Het huis "à Tout Vend" heden ten dage.

aan het Franse leger. Dit zou een zekere nederlaag hebben betekend als hij zich ook met zijn hoofdmacht tegen hem had gekeerd.
In plaats daarvan gaf traagheid aan vijandelijke zijde hem de gelegenheid een positie in te nemen te Mont Saint Jean, net ten zuiden van het dorp Waterloo, zo'n 18 kilometer ten zuiden van Brussel. Met deze positie stond hij vrijwel op één lijn met het Pruisische leger bij Wavre, zo'n 15 kilometer naar het oosten.
Wat bij Ligny niet gelukt was, zou nu moeten lukken: bij Mont Saint Jean een gezamenlijke slag te leveren tegen Napoleon, waarbij Wellington stand zou houden in een defensieve stelling en Blücher op de Franse rechterflank zou vallen met een groot deel van zijn leger.
Rond dageraad begon het 4e korps aan haar flankmars om deel te gaan nemen aan wat we nu kennen als de slag bij Waterloo. Het voerde de infanteristen door de smalle straten van Wavre waar juist op dat moment (zo rond 7.00 uur 's morgens) bij een lokale bakkerij een brand uitbrak. Men vreesde voor paniek in verband met de passage van talrijke kruitwagens, maar zowel militairen als burgers slaagden er in de brand te blussen en de eenheden konden hun mars voorzetten. Dit gold echter niet voor het 18e regiment; dit zat in de voorhoede (bestaande uit de brigade Von Losthin) en was vóór reeds de brand de stad uit. De passage liep door een rustieke streek, langs een eenzame herberg genaamd Neuf Cabaret, de Chapelle Saint Robert en het dorp Chapelle Saint Lambert. Hier hield de brigade enkele uren halt om de andere troepen de gelegenheid te geven op te laten komen. De troepen kregen ook gelegenheid weer op krachten te komen – het was ook hier dat ze door Franse vedetten werden waargenomen en dit nieuws werd overgebracht naar het keizerlijke hoofdkwartier. Op het moment dat Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair hun tijdelijke bivak hadden bij Chapelle Saint Lambert was de slag bij Waterloo nog niet begonnen. Dat ze naar een veldslag onderweg waren daar was geen twijfel over, maar wanneer, en wat ze daar zouden aantreffen was volkomen een raadsel.
De onzekerheid of de hertog van Wellington daadwerkelijk een slag aan zou gaan was voor de Pruisen een andere reden om halt te houden. Te Chapelle Saint Lambert was er altijd nog gelegenheid terug te gaan naar Leuven, zonder zich verder te compromitteren, mocht Wellington toch verder wijken naar Brussel. Dan konden beide legers altijd nog verder noordwaarts zich met elkaar verbinden om Napoleon te weerstaan, zo was het idee.
Toen echter rond 11.45 uur een bombardement losbrak was er geen twijfel meer: Napoleon had de aanval tegen Wellington ingezet. Verkenners waren vooruit gezonden om vanuit het Bois de Paris, op de Franse rechterflank, de situatie te observeren. Toen de Pruisen voldoende op sterkte waren was het dan ook rond 2 uur dat Blücher zich in de

Het dorp Chapelle Saint Lambert rond 1900.

Dlev www.delcampe.net

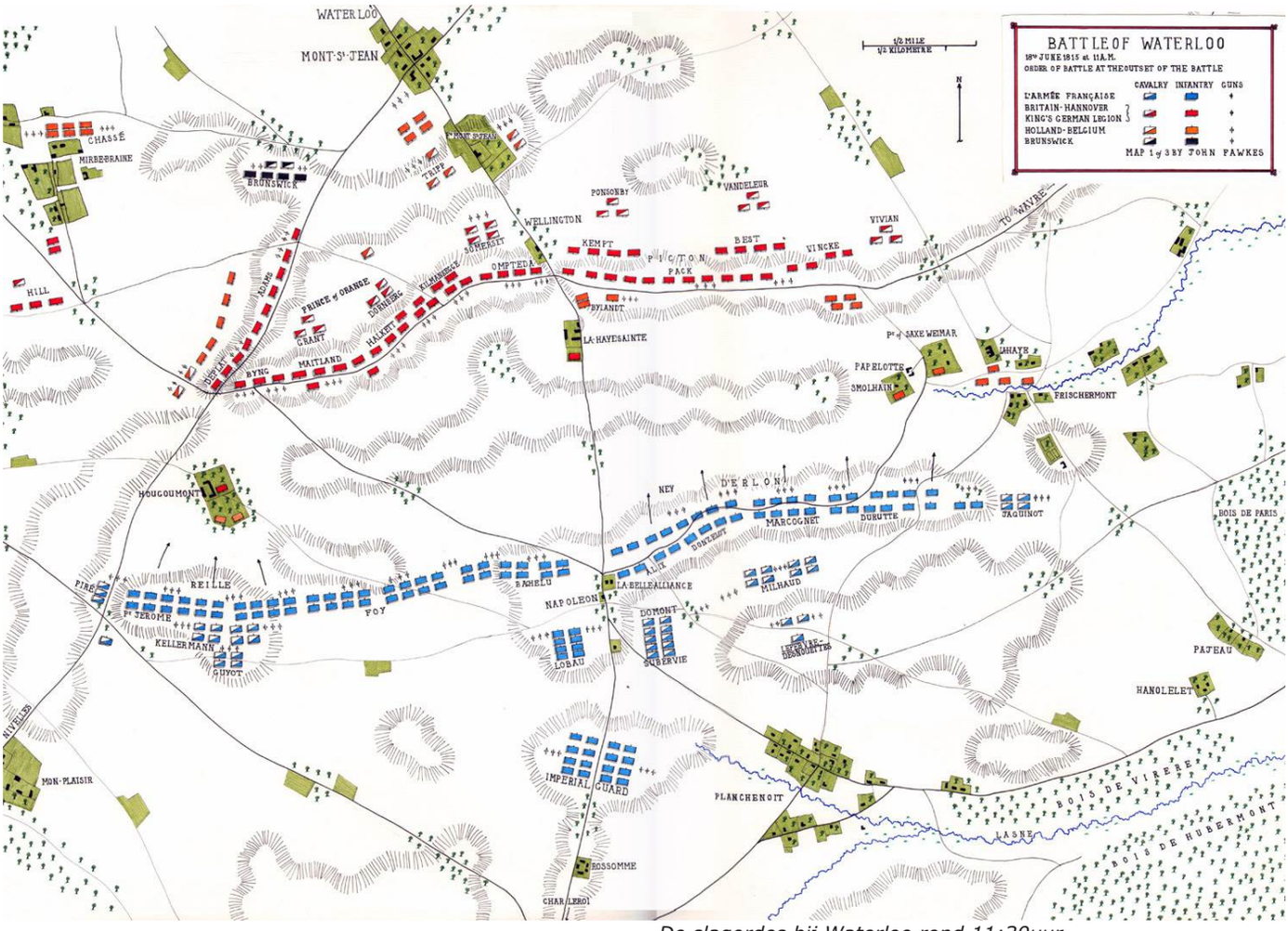

De slagordes bij Waterloo rond 11:30uur.

laagte van het riviertje de Lasne waagde om vervolgens zijn troepen aan te sporen de modderige zandwegen op de hellingen van de tegenoverliggende hoogte van het Bois de Paris te bestijgen. De vermoeidheid, het zware terrein en de onzekerheid van wat hen te wachten stond moet de soldaten zeker parten hebben gespeeld.

Eenmaal aangekomen in het Bois de Paris werden de mannen verzocht zich stil te houden, formaties vanuit de marscolonne in te nemen en hun wapen te laden en gereed te maken. Het belangrijkste wapen van een infanterist was het musket. Het bevatte een vuursteen-mechanisme en werd via de loop geladen.

Tegen de tijd dat de brigade van generaal majoor Von Losthin en die van kolonel Von Hiller daarachter (samen zo'n 15.000 man) , gereed waren om het bos uit te komen en de Franse positie aan te vallen was het half vijf in de middag. Het lange exerceren gedurende de weken dat vooraf ging aan de veldtocht kwamen nu tot haar recht: de troepen rukten langzaam op in bataljonscolonnes, gedekt door talloze tirailleurs, en dit over het licht golvende terrein, dat bedekt was met hoog koren en hier en daar doorsneden was door heggen en kleine bosjes. Deze tirailleurs werden steeds als ze hun vuur op hadden of te vermoeid werden gewisseld vanuit de bataljons colonnes.

Het algemene oriëntatiepunt van deze opmars was de herberg van La Belle Alliance, in het hart van de Franse positie. Deze opmars werd echter geblokkeerd door een 9000 man sterke Franse macht van infanterie en cavalerie en artillerie, en die werd geleid door generaal Lobau. Op last van de keizer was hij rond 4 uur vanuit het centrum naar rechts bewogen om de Pruisische opmars te weerstaan.

Dit lukte hem, maar doordat de Pruisische druk op een gegeven moment eenvoudigweg te groot werd week hij langzaam naar een sterkere positie direct ten noorden van het dorp Plancenoit dat rechts achter de Franse rechtervleugel gesitueerd was.

Landschap van het slagveld van Waterloo.

Hiermee werd de hoofdrichting van het Pruisische offensief ook die richting uit getrokken. Wilhelm de Hair, als fuselier van de 11e compagnie van het 3e bataljon, was hierbij betrokken. Hermanus Sweers, als lid van het 2e bataljon, werd echter met zijn kornuiten door generaal majoor Von Losthin naar de rechts gemanoeuvreerd om hier de flank te dekken. Hier was hij betrokken in de acties rond het kasteel van Fichermont en het nabijgelegen gehucht Smohain, dat op een gegeven moment in Pruisische handen viel. Van Hendrik Driesen weten we niet tot welk bataljon hij behoorde en dus evenmin waar hij gevochten heeft. Het gevecht waar Wilhelm de Hair deel uit van maakte was overigens een statisch gebeuren van colonnes die, gedekt door tirailleurs, tegenover soortgelijke Franse formaties in het vrije veld stonden opgesteld. Formaties waarvan de gelederen overigens op talrijke momenten wreed werden doorsneden door de zware ijzeren kogels van de artillerie van beide partijen en die mensen doodden of afschuwelijke wonden nalieten. Voor het overige vuurden de tirailleurs op elkaar en op de gesloten formaties van de vijand, met het doel hen te destabiliseren om zo de cavalerie de gelegenheid te geven te chargeren en hen uiteen te slaan, dat overigens in deze sector niet plaatsvond. Het terrein op de rechterflank was overigens ongeschikt voor de cavalerie: het kasteel van Fichermont lag in de laagte en het terrein was hier doorsneden door talrijke bosschages, heggen, tuinen en kleinere of grotere gebouw; typisch het terrein voor lichte infanterie die getraind was om in lossere verbanden te vechten.

Wat was ondertussen de situatie van Wellington's leger? Sinds ongeveer kwart voor twaalf stond zijn positie bloot aan talrijke aanvallen van de drie wapens van Napoleon, al of niet in elkaars combinatie. Ofschoon de druk er flink op werd gehouden slaagde de Franse keizer er nergens in om deze stelling binnen te dringen. Met de Pruisische aanwezigheid was de Franse sterkte tegen Blücher's partner in deze veldslag ook aanzienlijk verminderd. Het was nu zoals ze het steeds voor ogen hadden gehad: een beslissende, grote slag waarin zij samenwerkten om Napoleon te verslaan. In totaal werden tijdens de slag bij Mont Saint Jean naar schatting zo'n 67.000 soldaten van Wellington's leger, zo'n 74.000

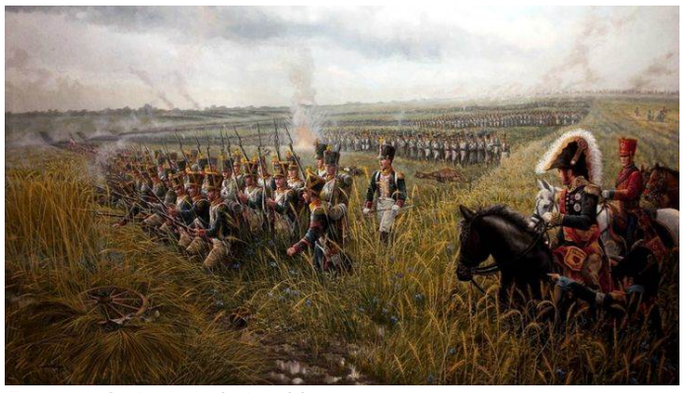

Franse infanterie in het veld.

De Franse generaal Lobau.

Fransen en 40.000 Pruisen ingezet.

Het was tot rond kwart voor acht in de avond dat de Pruisen er nog steeds niet in geslaagd waren de Franse rechterflank beslissend te verslaan, noch was Napoleon erin geslaagd Wellington te breken. Hij wist dat als hem dat zou lukken, de Pruisen pas op de plaats zouden maken. Het mocht niet zo zijn. Om die reden besloot de keizer te trachten het slagveld te behouden onder dekking van zijn keizerlijke garde om zo de volgende dag af te wachten. Op de 17e Juni had hij maarschalk Grouchy met ruim 30.000 man ter vervolging achter Blücher aan gestuurd en hij wist tijdens de slag bij Waterloo dat deze zich nabij Wavre bevond, en hij zou dan de 19e Juni het Pruisische leger van achteren kunnen aanvallen, terwijl hij zijn leger bij Waterloo als aambeeld zou kunnen gebruiken.

De situatie leek heel die kant op te gaan, tot er iets gebeurde waar de Fransen in het geheel niet op gerekend hadden: een deel van een ander korps, het 1e, van het Pruisische leger brak ineens in op het slagveld en wel precies op het scharnier van het Franse front tegen over Wellington en dat tegen Blücher. Tot overmaat van ramp mislukte juist op dat moment ook een actie van een deel van de keizerlijke garde tegen Wellington. Vanaf dat moment was de situatie niet meer te houden: het Franse front stortte volledig in en dit maakte het

Blücher en Wellington mogelijk op te rukken en de resten van het Franse leger van het slagveld te verdrijven. De Pruisen namen de vervolging tot dageraad over. De resten van het Franse leger, inclusief dat van Grouchy, weken zo snel mogelijk richting Frankrijk.
De geallieerde troepen trokken hierop direct dat land binnen en met de abdicatie van Napoleon op 22 Juni en het openen van onderhandelingen van de tijdelijke Franse regering met de geallieerde coalitie viel definitief het doek van het keizerrijk zoals Frankrijk dat lange tijd onder leiding van Napoleon gekend had.
Het duurde vervolgens nog tot het begin van 1816, dus bijna een jaar na hun vertrek naar de Zuidelijke Nederlanden, voordat de leden van het 18e regiment infanterie terugkeerden naar hun woonplaatsen, na lange tijd in Frankrijk deel te hebben uitgemaakt van het bezettingsleger.

P. de Witt, Emmen

Overzichtskaart van de slag bij Waterloo https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Waterloo#/media/File:Waterloo_campaign_map.png

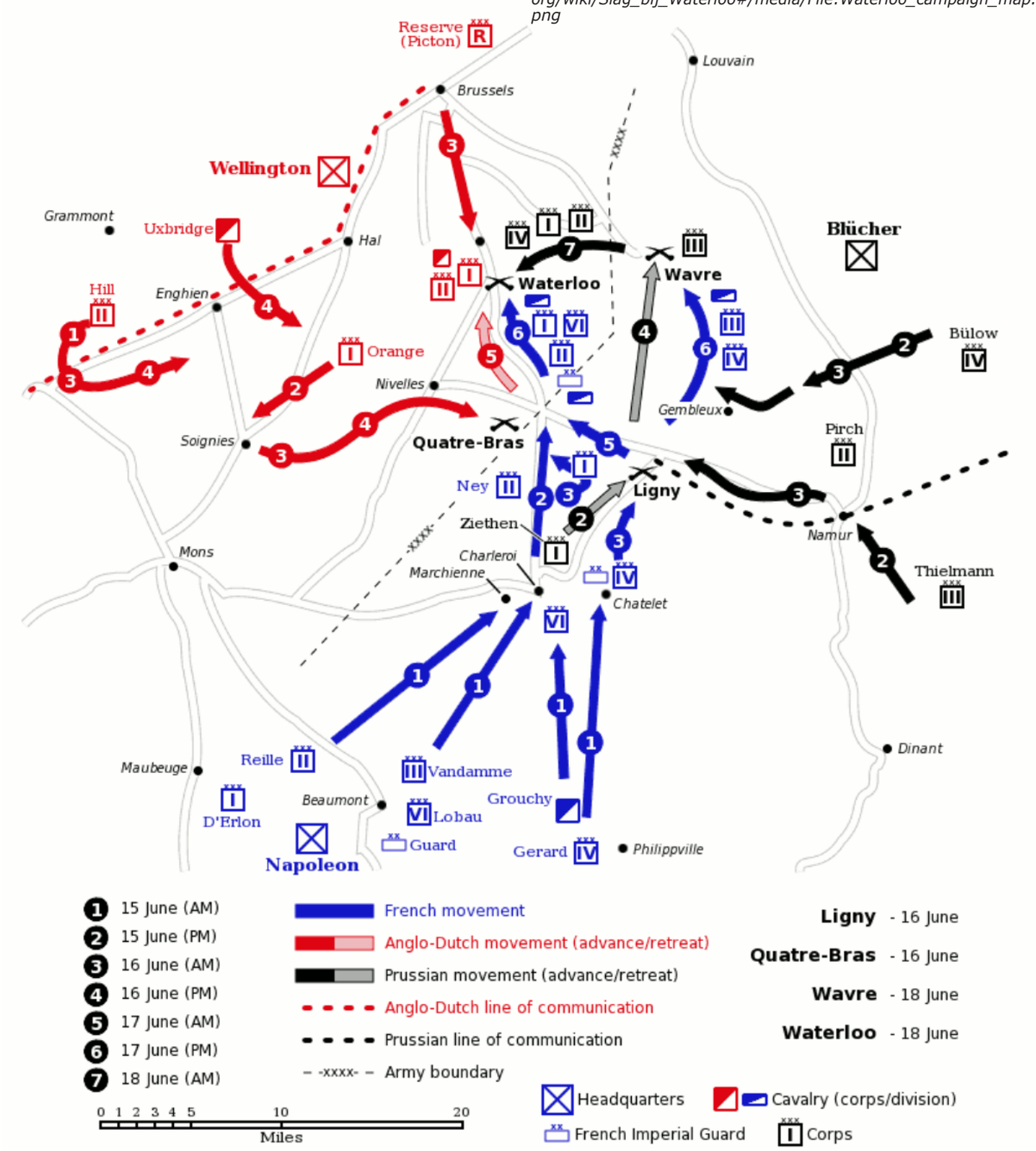

Onderwijs in vroegere tijden

Tijdens de jaarvergadering op 16 maart 2016 heeft de heer Van der Ark een lezing gegeven over het een aantal aspecten van het onderwijs in Nederland in vroegere tijden. Aan de hand van zijn aantekeningen heeft de redactie dit artikel geschreven.

De samenleving van voor 1900 kenmerkte zich door een lage levensverwachting ten gevolge van hoge kindersterfte en veel infectieziekten met dodelijke afloop. Vooral in de jaren 1860 maakten diverse ziekten veel slachtoffers in Nederland. Regionaal waren er wel verschillen, Duiven kwam er in die tijd redelijk goed vanaf. Toch werden in 1866 in Duiven, Groessen en Loo de kermissen verboden.
De kindersterfte was een gevolg van het gebrek aan kennis over de hygiëne. Zo werd in Brabant de melk bewaard in koperen flessen. Een andere oorzaak van de lage levensverwachting was de alom heersende armoede voortkomend uit de Franse bezetting. Om deze armoede te bestrijden had Johannes van den Bosch, militair en staatsman, voor Koning Willem I het systeem van "koloniën" van de Maatschappij tot Weldadigheid uitgedacht. Zijn oog viel op de provincie Drenthe, waar nog veel onontgonnen grond lag. Overal in het land werden comités opgericht, die moesten zoeken naar geschikte gezinnen. Het doel was "verarmde landgenoten uit hun toestand van diepe ellende en daaruit voortspruitende zedelijke verbastering" te halen. Uit alle delen van het land kwamen armen naar Drenthe, eerst vrijwillig, later min of meer gedwongen.

Francis David graaf Schimmelpenninck (Amsterdam, 20 april 1854 - Baarn, 3 januari 1924)

Dhr. van der Ark tijdens de lezing op 16 maart jl.

Voor de kinderen was er een school aanwezig. Zij leerden in ieder geval lezen. Dat was toen nog niet voor iedereen weggelegd. In de 16de en 17de eeuw was het onderwijs voor meer kinderen toegankelijk dan in de 18de eeuw. Het analfabetisme was in die eerste periode relatief laag. Vooral de jongens gingen naar school, al zijn er ook afbeeldingen waarop meisjes op scholen te zien zijn. Uit geschriften blijkt dat op een zolder of in een zijkamer van scholen aan meisjes les gegeven werd. In de 19de eeuw wordt de scholing nog weer minder. Veel kinderen werkten in de opkomende industrie om met hun schamele loon het gezinsinkomen toch nog wat aan te vullen.

Pas aan het eind van die 19de eeuw worden wettelijke maatregelen genomen om de misstanden bij de kinderarbeid enigszins tegen te gaan. Ook worden de eerste maatregelen genomen om de leerplicht in te voeren. De leerplichtwet van 1900 werd met 50-49 stemmen aangenomen, doordat een tegenstander (Francis David Schimmelpenninck) van zijn paard was gevallen en daardoor niet kon stemmen. *Het paard is verstandiger dan zijn meester* zeiden voorstanders van de leerplichtwet.

Door heel het land werd het volgende rijmpje gezongen:
Baron Schimmelpenninck en zijn biek (paard)
Doen beide aan politiek
De Baron zei: "Tegen zonder manco".
De schimmel zei: "Wij stemmen blanco".
Zo werd de Borghesius' wet
Door paardenpolitiek gered.
Minister Goeman Borghesius heeft in dit wetsontwerp een leerplicht voorgesteld voor kinderen van 6-12 jaar. De economische ontwikkeling vereiste nu eenmaal geschoolde mensen en zo redeneerde de bewindsman: "Als je kinderen verplicht naar school laat gaan, kunnen ze geen kinderarbeid verrichten". Het verzet tegen deze wet kwam vanuit confessionele hoek, het ouderlijk gezag zou ondermijnd

worden, de katholieke en protestante kinderen zouden naar een openbare school moeten gaan en er zouden nuttige bijverdiensten verloren gaan. Overigens waren er uitzonderingen mogelijk, vooral tijdens de oogsttijd.

Leren lezen maakte altijd al deel uit van het onderwijs. Al in de Griekse tijd werden losse letters aangeleerd, het spellen dus. Dit was voor veel kinderen te abstract, rijke ouders hadden een oplossing. Zij hadden 24 slaven, voor elke letter één. Later bedacht men in Nederland iets anders. Voor elke letter een chocolade letter. Is de letter goed, dan mag je hem opeten. In de 19de eeuw bedacht Johan van Wulfen voor elke letter een plaat. De kinderen leerden nog steeds de letters spellend. Vaak was het letters opdreunen en woorden in letters hakken. Bv. *Zit* als *zet-ie-tee*. In gelovige scholen gebeurde dit ook aan de hand van het onze vader.
In de loop van 19de eeuw treedt een verschuiving op het leren van letters aan de hand van klanken. Bv. *Maan* als *mmm-aaa-nnn*. Ook verschijnen er naast de plankjes boekjes, vaak met een haan, de zgn. Haneboeken.

Tegen het einde van de 19de eeuw verschijnen er ook leesplaten op de markt. En komen er steeds meer leesplankjes. In de 20ste eeuw komen er steeds meer uitgeverijen met producten voor het leesonderwijs. Ook bekende schrijvers begeven zich op het gebied van leesplankjes en –boeken. Rie Cramer illustreert een al ouder a-b-c boekje met de

Haneboek.

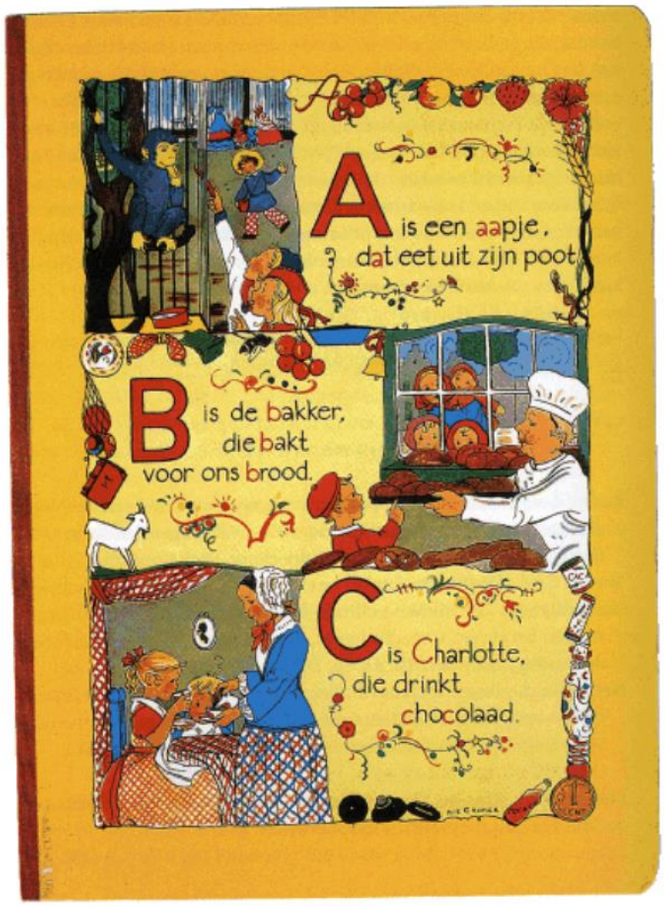

"A is een aapje" door Rie Cramer, Amsterdam, Mulder & Zoon (1988).

bekende zin: *a is het aapje, dat eet uit zijn poot.*
Mattheus Bernard Hoogeveen, toenmalig hoofd van de school in Stiens, presenteerde in 1890 zijn eigen leesmethode met *raam-roos-neef*. Dit leesplankje is later in een speciale versie aangeboden aan prinses Juliana.
In de tijd die volgde zijn veel verschillende leesmethoden met bijbehorende plankjes uitgebracht. De bekendste is *aap-noot-mies*. In 2004 is daarvan een speciale uitgave aan prinses Amalia gegeven.
Veel leesplankjes zijn te vinden op: www.leesplankje.com en www.het-leesplankje.nl

Dat het geven van lessen en het volgen daarvan niet altijd even gemakkelijk was blijkt uit het volgende citaat uit het boek De lange schoolweg van J.W. van Petersen uit 1984.
….Ondraaglijk, zo werd de toestand van de Duivense dorpsschool in 1799 omschreven. Wegens het ontbreken van vensterglas waren de leerlingen onderhevig aan regen en wind, zodat het bij winterdag bijna niet uit te houden was. Bovendien lag het gebouw nogal laag en was het omgeven door mesthopen, ten gevolge waarvan het stinkende vocht tot in de school drong….. Ook blijkt uit dit boek dat de schoolmeester geen traktement kreeg, maar inkomsten genoot op grond van zijn kosterschap. Bovendien was hij niet echt op zijn taak berekend.

aap
roos
zeef
muur
voet
neus
lam
gijs
riem
muis
ei
juk
jet
wip
does
hok
bók
kous

aap
noot
mies
wim
zus
jet
teun
vuur
gijs
lam
kees
bok
vei-de
does
hok
duif
schā-pen
http://www.het-leesplankje.nl

Jan Nijsen: Duivense kleermaker gaat naar Twello

In de vorige Driepas hebben we onze grootouders Arnoldus Sebastianus Nijsen en Everdina Beekman en hun 10 kinderen voorgesteld.

Maar liefst drie zoons hebben het beroep gevolgd van hun vader Arnoldus: kleermaker. Bovendien verdienden twee dochters de kost met hun winkel in manufacturen. In deze aflevering belichten we het leven van de tweede kleermaker: Jan Nijsen.

In onze familiearchief zit een beetje spookachtige foto van een huis. Dat was het huis van oom Jan Nijsen en tante Barta in Twello.

Johannes Christianus Nijsen (*Duiven 10 januari 1856, †Voorst-Twello 16 januari 1944) wordt als vierde kind in het gezin van onze overgrootouders Nijsen-Beekman in Duiven geboren.
Jan Nijsen is na Willem en Eduard, de derde zoon in het gezin. De militiewet in die tijd eiste dat alle "oneven" zoons militie-plichtig waren. Jan vervult zijn eerste oefening bij het 7e regiment infanterie van mei 1876 tot mei 1877 en komt dan met groot verlof terug naar Duiven.
Met de dood van zijn vader Arnoldus Nijsen in 1879 verschijnt de naam van Jan voor het eerst in een akte. In de memorie van successie wordt Jan omschreven als kleermaker in Duiven net als zijn vader en oudste broer Willem. In de jaren voor de dood van hun vader zijn al vier Nijsen-kinderen uit het ouderlijke huis vertrokken.
De zoons Willem (29 jaar) en Jan (23 jaar) moeten daarom vanaf 1879 als kleermakers de kost verdienen voor hun moeder en de overige vier kinderen, waaronder de zevenjarige Frans (onze grootvader, hij werd later ook kleermaker). Bovendien laat vader

Jan Nijsen, op deze foto is hij 66 jaar oud.

Het huis van Jan Nijsen en Barta Staarink, bouwjaar 1926.

Arnoldus een behoorlijke schuld na, ongeveer 8 tot 10 jaarsalarissen van een arbeider.
Jan wordt een gerespecteerde jongeman in Duiven, want de koning benoemt hem in 1886 tot 1e luitenant-adjudant van de schutterij in zijn dorp Duiven. De naam "schutterij" is misleidend want het gaat hierbij om mobilisabele legereenheden, die het staande leger moeten versterken bij crises en eventueel kunnen optreden als ordehandhavers.
In februari 1898 vertrekt Jan naar Velp waar hij zelfstandig een kleermakerij begint aan de Oranjestraat. Uit de erfenisverdeling van hun vader in datzelfde jaar blijkt dat de schuld is afbetaald. Willem, Frans en Johanna Theodora blijven met hun moeder in het ouderlijk huis aan de Woerdstraat in Duiven. De andere kinderen krijgen elk ongeveer 150 gulden. Jan is 42 jaar en vrijgezel.

Barta Grada Staarink (*Doesburg 20 juli 1859, †Voorst-Twello 18 juli 1931) is geboren als jongste in een gezin met 12 kinderen. Haar moeder sterft als ze 12 jaar oud is. Haar vader en broers zijn blauwververs, ook wel blauwzieders genoemd. Het was in de 19e/begin 20e eeuw gebruikelijk donkere kleding te dragen en in een rouwperiode was zwarte kleding zelfs verplicht (noot 1). Rouwperiodes varieerden van een jaar en 6 weken voor een echtgenoot of kinderen tot een periode van zes weken voor neven en nichten. Zoveel nieuwe zwarte kleding konden de meeste mensen niet betalen en daarom werden bestaande kleren door blauwververs met indigo vrijwel zwart geverfd. Het verven vereiste veel vaardigheid: eerst moest de grondstof (bladeren van de tropische plant Indigofera tinctoria) gefermenteerd worden en na een paar stappen liet men het gewonnen gele(!) poeder in de kleren trekken, die vervolgens op maandagen te drogen werden gehangen. De gele kleurstof oxideert daarbij tot diepblauw indigo en hecht zich aan de vezels. De term "blauwe maandag" wijst volgens taalkundigen op de dag waarop blauwververs niets te doen hadden. Nadat Adolph Bayer (noot 2) kunstmatige indigo had uitgevonden verdween overal de biologische blauwververij. In 1890 sloot de broer van Barta de blauwververij van Staarink in Doesburg.
Barta vertrekt in het jaar waarin haar vader overlijdt (1884) naar Arnhem en gaat vervolgens naar Leeuwarden. In september 1887 werkt zij als winkeljuffrouw in Amsterdam in het magazijn "Willem III". Dit kledingbedrijf op de Haarlemmerstraat heeft een uitstekende reputatie in de hoofdstad. Veel Amsterdamse winkeliers komen oorspronkelijk uit Duitsland en nemen graag keurige katholieke jongedames in dienst, bij voorkeur uit de Nederlands-Duitse grensstreek. Het winkelpersoneel en het gezin van de bedrijfsleider woonden samen in drie tot vier etages boven de winkel in betrekkelijk kleine kamers. Barta krijgt zo een adequate opleiding in de manufacturenverkoop, die later goed van pas komt in Twello.
In dezelfde periode (1884-1890) werkt ook Elisabeth Nijsen, Barta's latere schoonzuster, als winkeljuffrouw in de kledingzaak van Hofhuis aan de Nieuwendijk een paar honderd meter verderop in Amsterdam. Zagen de jongedames elkaar en kwam Jan dan wel eens ter sprake? Of heeft Jan Nijsen Barta leren kennen via de contacten die zijn kleermakerij had met de ververij? Of liep het eerste contact via de kerk, ook niet ongebruikelijk in die tijd? We hebben geen aanwijzing, echter op 5 april 1899 komt Barta uit Amsterdam rechtstreeks naar het huis van Jan Nijsen in Velp.
Op 3 mei 1899 trouwen Jan en Barta in Rheden waarbij alleen familie van Jan Nijsen als getuige optreedt. Van Barta's familie leven nog twee broers en twee ongehuwde zusters, waarvan een in het klooster is getreden.

Het echtpaar Nijsen-Staarink heeft drie jaar in Velp gewoond, waar toen ook Jan's zuster en zwager (Van de Zande-Nijsen) een kruidenierswinkel dreven.
In 1902 krijgt Jan de gelegenheid om de manufacturenwinkel van H.W. Huisman in Twello over te

Magazijn Willem III waar Barta gewerkt heeft, bestaat nog steeds, foto: Google streetview

Wegens ziekte ter Overname aangeboden
in een groot Dorp aan 't spoor gelegen een Zaak in Manufacturen, Lingeries enz. Koopsom ƒ 3500. Huur van het huis ƒ500 doorjonderhuur gedekt.
Br. fr., lett. P U 979, N. v. d. D.

Voorbeeld van een krantenadvertentie waar een winkel ter overname wordt aangeboden (Nieuws van de Dag 15 maart 1901, Bron: Delpher Koninklijke Bibliotheek).

MANUFACTUREN,
Wordt gevraagd een flinke REIZIGER, om met Stalen bij Particulieren ten plattelande te reizen. Br. fr. J. C. NIJSEN, te Twello. (6466)

Advertentie in De Tijd 3 september 1902. (Bron: Delpher Koninklijke bibliotheek)

nemen. De echtlieden stellen in oktober 1901 bij de notaris in Velp hun testament op ten gunste van de langstlevende partij en zij openen de winkel in april 1902.
De winkel is gevestigd in het oudste pand van Twello: de Groene Klok (noot 3). In de 18e eeuw was dit huis een bierbrouwerij, maar wordt daarna herhaaldelijk verbouwd tot een dubbel winkelpand. De rijke, kinderloze koopman Huisman is door ziekte gedwongen zijn winkel te verkopen en overlijdt op 64-jarige leeftijd in februari 1903. Zijn vrouw erft zo'n 156.000 gulden (dat zijn zeker 5 tot 10 miljoen euro's in de huidige tijd). Uit zijn successieaangifte kunnen we een paar dingen opmaken: Jan en Barta hebben eerst alleen de winkelgoederen, kruidenierswaren en manufacturen (zoals lakens, dekens, stoffen, garens) gekocht voor bijna 7500 gulden. Zij hebben daarvan 2000 gulden betaald en de rest bestaat uit een renteloze schuld bij de weduwe Huisman. Voorts betalen ze 640 gulden per jaar voor de winkelhuur. Bovendien blijkt uit de lijst van vorderingen dat de Twellonaren niet zulke goede betalers zijn. De weduwe Huisman heeft van hen nog 10.000 gulden tegoed, maar "wegens betwisting, verjaring en insolventie der debiteuren" wordt slechts 20% inbaar geacht.
Op 10 juni 1904 koopt Jan het winkelhuis met schuur, tuin en erf aan de Dorpsstraat te Twello voor 7500 gulden van de weduwe Huisman. In september van dat jaar krijgen Jan en Barta een dochter: Agnes Josephina. Het kind sterft echter na twee dagen. Er zullen geen verdere kinderen volgen.

Naast stoffen, garens en dergelijke verkochten Jan en Barta ook kruidenierswaren. Hun opvolgers (familie G.J. Oude Reimerink) hebben de handel in kruidenierswaren later opgeheven.
In de weinige beschrijvingen van de winkel wordt gesproken van de "winkel van de familie Nijsen". Vermoedelijk heeft Barta stevig meegewerkt in de zaak en is zij de vrouw voor de winkel op de foto uit 1911.
In Twello neemt Jan personeel in dienst: winkelmeisjes, zowel katholiek als hervormd, aangezien Twello een kerkelijk verdeeld dorp is en hij de klandizie van beide kanten waardeert.
Jan heeft ook reizigers in dienst om zo een schare klanten op het platteland te kunnen bedienen. Met de manufacturenhandel in een koets met paard bestreek hij ruwweg de dorpen langs de IJssel van Hattem bij Zwolle in het noorden tot Lathum bij Arnhem in het zuiden.
Financieel gaat het uitstekend. Zoals zijn nicht An Nijsen in het familieboek opmerkt is Jan een goede

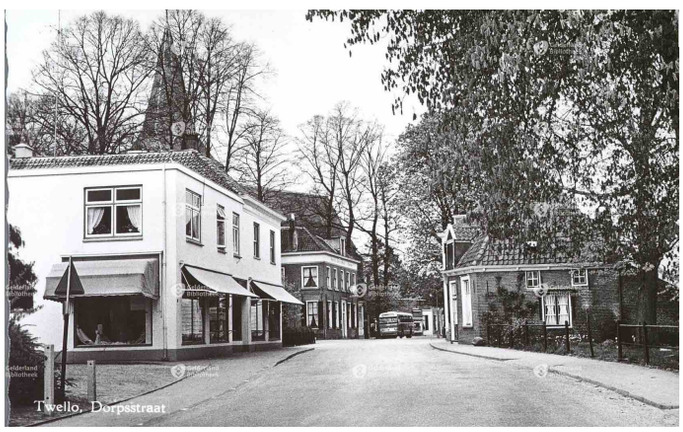

Het winkelpand in Twello van twee kanten: Links een foto uit 1911 (bron: OKV Voorst). In het pand zaten in 1911 twee winkels: vooraan een manufacturenzaak en met het rode dak een meubelzaak, waarvan later de gevel recht wordt getrokken met de voorste winkel, zie foto uit 1970 (bron: Gelderland Bibliotheek). Deze foto is van de andere kant genomen. Het woonhuis van Jan en Barta begint op de rechterfoto bij het woord "Twello", links onder.

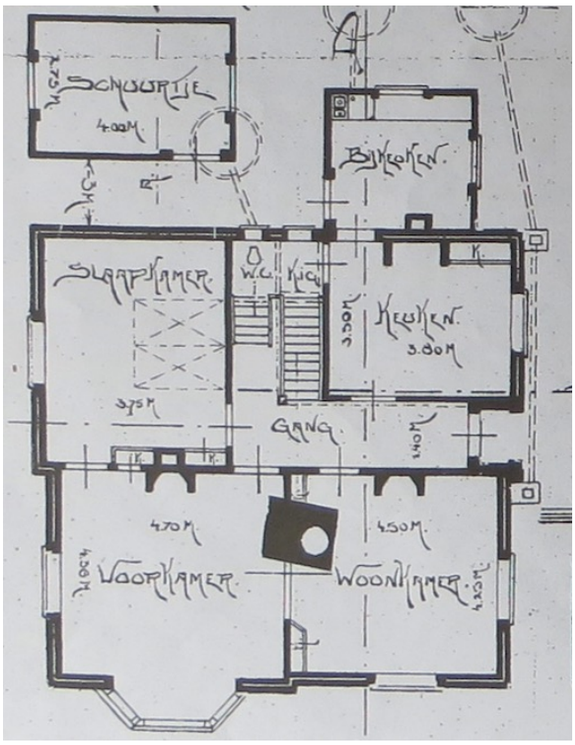

Plattegrond van het woonhuis (Foto 1, blz.14) in 1926. De Dorpsstraat loopt horizontaal onder deze tekening, met dank aan dhr. Oude Reimerink.

zakenman. Hij adverteert slechts zelden in de kranten. In het Deventer Dagblad vinden we hem een keer genoemd in een advertentie voor Zebra naaigarens, verder is er een advertentie in het adresboek van Twello. Blijkbaar is meer adverteren niet nodig.

Rond 1925 nadert Jan zijn zeventigste verjaardag en besluit de 3860 m2 grond waarop zijn winkel met woongedeelte staat, te splitsen: de winkel wordt verkocht aan manufacturenhandel G.J. Oude Reimerink uit Tubbergen voor 12.000 gulden. De koopsom wordt deels betaald en vormt deels een hypothecaire lening, waarop jaarlijks rente (4.75%) en aflossing (500 gulden) betaald wordt. Zo zag 90 jaar geleden een pensioen uit.
Jan en Barta bouwen op de overblijvende grond een woonhuis, zoals u op de eerste foto ziet. De begane grond van het huis telt twee woonkamers en een slaapkamer van elk ongeveer 20 m2, verder een ruime keuken met bijkeuken en schuur.

Het sanitair is beperkt tot een toilet, men waste zich aan een wastafel. De verkoopakte kent een bijzonder beding: mocht het nieuwe woonhuis op de overdrachtsdatum van het winkelpand 1 mei 1926 niet klaar zijn dan wonen beide families enkele weken samen in het woongedeelte van de winkel. Deze voorziene vertraging blijkt uiteindelijk twee maanden te bedragen.
Jan en Barta kunnen goed overweg met de buren Oude Reimerink. De jongste dochter Oude Reimerink (*Twello 1930) herinnert zich hoe Jan Nijsen voor de kinderen appels en peren van de bomen in de tuin schilde. Jan had in zijn latere jaren een druipneus, wat de kinderen fascineerde. Op zondagen namen Jan en Barta de bus en bezochten familie, in het bijzonder twee zussen. Vermoedelijk Elisabeth en Rieka in hun kledingwinkel in Doetinchem, die we in de laatste aflevering zullen ontmoeten. De families en hun personeel zagen elkaar dagelijks, en later hielpen de Oude Reimerinks Jan Nijsen in zijn laatste jaren. Barta sterft in 1931 als laatste familielid van het gezin Staarink.

Jan slijt zijn laatste jaren in zijn mooie huis. In 1941 verkoopt hij dat huis aan zijn opvolger in de winkel G.J. Oude Reimerink. De verkoopakte toont de vertrouwensband tussen beiden, want de verkoop

Het huis van Jan Nijsen vandaag. De eerste steen herinnert nog aan de kleermaker uit Duiven.

en de betaling zullen pas effectief worden 3 maanden na de dood van Jan. Jan wordt 88 jaar oud en sterft in januari 1944. Bij de verkoopakte van zijn woonhuis van april 1944 zit een briefje. Jan Nijsen heeft zijn zus Rieka, die een kledingzaak in Doetinchem had, als executeur-testamentair aangewezen en zij incasseert namens de familie Nijsen de koopsom. Rieka zorgde er waarschijnlijk voor dat de foto van het huis bewaard bleef.

Noten:
Dit artikel kwam tot stand met de gewaardeerde hulp van Ben Oude Reimerink en verscheen in het najaar van 2015 in het blad "Kroniek" van de oudheidkundige vereniging van Voorst, en wordt hier met toestemming gebruikt.
(1) Zie bijvoorbeeld Groskamp-ten Have, "Hoe hoort het?", 1940 op http://www.dbnl.org
(2) Friederich Beyer richtte het farmaceutische bedrijf Bayer op nadat hij zijn achternaam veranderd had omdat er een bedrieger met dezelfde naam rondliep. Adolph Bayer won in 1905 de Nobelprijs.
(3) Zie het blad van de Oudheidkundige Vereniging Voorst, Kroniek editie 33-4, p11.

Bronnen:
C.F.M. Nijsen, "familie Nijsen 1796-2003" uitgave in eigen beheer.
Foto's uit de nalatenschap van mevr. Ria Pelgrom - Nijsen.
Gelders Archief: bevolkingsregisters, burgerlijke stand, notarieel archief.
Nationaal Archief toegang 2.13.09 Stamboek 7e Regiment Infanterie
Bevolkingsregisters Duiven, Voorst.
Delpher online krantenarchief van de koninklijke bibliotheek en adresboeken Velp.
Oudheidkundige kring Voorst: Kroniek 23-2 pag 7 en 33-4, pag 11.
Petersen en Zondervan: "Oude ambachten en bedrijven achter Rijn en IJssel", 1972 met dank aan Vincent Pelgrom.

M. Pelgrom en C. Nijsen

Zoekplaatje

Wie helpt ons met de namen van de bovenstaande drie personen? Foto is gemaakt tijdens een braderie in Duiven.
U kunt uw reactie sturen naar redactie@hkdgl.nl

In gesprek met: Bennie Sanders (Judo Groessen)

Kennismaking

Praat je over de geschiedenis van judovereniging Groessen, komt natuurlijk als eerste de naam van Bennie Sanders bovendrijven.
Vandaar dat ik meteen met Bennie een afspraak heb gemaakt om over de vereniging te praten. We hadden bij hem thuis afgesproken.
Voordat ik binnen was, viel mij meteen de prachtige en verzorgde tuin op; tuinieren, hoorde ik later, was een andere grote hobby van Bennie.
Bij binnenkomst werd ik hartelijk ontvangen door Bennie en zijn vrouw Riet. (Bijna 50 jaar getrouwd!!! vertrouwde hij me toe). Zij wonen sinds een paar jaar in het dorp Groessen. Zij wilden kleiner wonen. Zij hebben jaren in het grote ouderlijk huis van Bennie's ouders aan de Leuvensestraat gewoond. Nu woont een zoon van Bennie daar, die daar tevens een survival outdoor bedrijf heeft opgezet.

Bennie begon meteen enthousiast te vertellen. Een natuurtalent met een en al passie voor judo.
Hij wordt binnenkort 77 jaar. Zijn leeftijd is hem niet aan te zien.

Jeugd

Opgegroeid aan de Leuvensestraat waar hij altijd buiten bezig was en ook meehielp op het bedrijf.
Bennie heeft de opleiding tot hovenier op de tuinbouwschool in Groessen gevolgd. Die was gevestigd

Bennie Sanders op de tatami (judomat) (17 febr. 2016)

DOJO Judo Groessen

De tuinbouwschool/dorpshuis in aanbouw.

in wat nu het Dorpshuis Groessen is. Het gebouw staat er nog, maar heeft nu een andere bestemming. Daarna is hij 20 jaar in dienst geweest bij de gemeente Duiven als hovenier.

Begin van zijn judocarrière

Als jochie ging hij een keer met zijn broer mee, die op judo zat in Arnhem. Dat was bij dhr. Fischer in de Tuinstraat in Arnhem. Dat was een schot in de roos. Bennie ging sindsdien elke week mee. Fischer - ex- zeeman- was een fijne leraar, was hard voor zichzelf en streng en rechtvaardig voor zijn leerlingen.
Bennie vond het daar geweldig.
Nadat hij "uitgeleerd " was bij Fischer, trainde hij 5 jaar bij Boersma in Amersfoort. In 1968 haalde hij daar zijn zwarte band. Hij ging toen nog twee jaar bij Snijders in Utrecht trainen om nog verder hogerop te komen. "Ik leer nog steeds bij", zei Bennie me.
Veel later is Bennie nog eens met de heer Fischer meegegaan naar de politieschool, waar ze als "oefenmateriaal "voor de agenten in opleiding dienden. De agenten sloegen met de gummiknuppel en Bennie en Fischer verweerden zich met blote handen.

Eerste lessen als judoleraar in Pannerden

Bennie gaf zijn eerst judolessen bij Pagados in Pannerden.
Burgemeester Havermans, die later burgemeester van Den Haag werd, had in 1968 deze vereniging opgericht. De lessen werden gegeven in de sporthal daar.
Bennie noemt de Pannerdense jongens "rauwe en beresterke" jongens. Echt jongens van het platteland die veel buiten waren en op de landbouwbedrijven meehielpen.
Hij heeft daar een mooie tijd gehad. Hij was daar

Team in Joannesschool jaar 1995

Team in Joannesschool in jaar 1983

Eerste lessen als judoleraar in Groessen

In 1977 was er in Groessen de mogelijkheid om te gaan judoën.
Het viel de schoolarts op, dat veel Groessense kinderen qua ontwikkeling een achterstand in de motoriek hadden. Samen met het advies van het hoofd van de Joannesschool dhr. Van Hal is men toen overgegaan tot oprichting van een judovereniging.
Bennie Sanders werd gevraagd om de lessen te verzorgen. Hij had immers al ervaring met lesgeven in andere plaatsen.
De lessen werden gegeven in de gymzaal van de Joannesschool. Op een geïmproviseerde judomat.
Bennie was dus de eerste judoleraar.

De basisschoolkinderen waren erg enthousiast. Daardoor raakten ook oudere kinderen en volwassenen aangestoken door het "judovirus". Binnen een jaar had hij 70 leerlingen in de week op de mat. - Daardoor werd er al in 1978 de officiële Judovereniging Groessen opgericht.

Hij begon met 70 leerlingen in de basisschoolleeftijd. De eerste twee jaren mochten alleen Groessenaren meedoen met de lessen, anders werd het te veel voor de school.

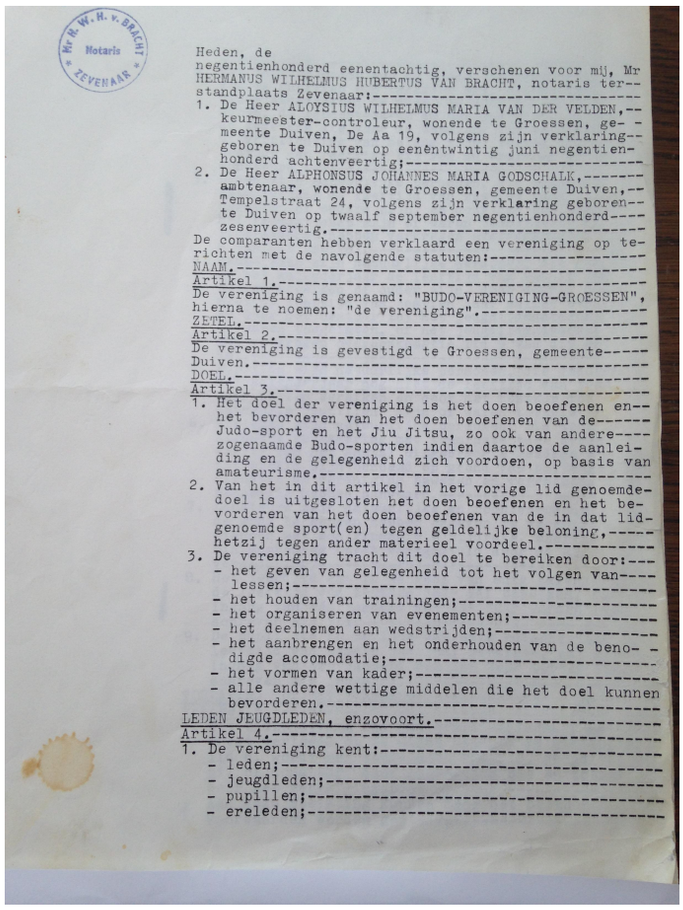
Mr. H. W. H. v. BRACHT Notaris ZEVENAAR

Heden, de
negentienhonderd eenentachtig, verschenen voor mij, Mr
HERMANUS WILHELMUS HUBERTUS VAN BRACHT, notaris ter--
standplaats Zevenaar:----------
1. De Heer ALOYSIUS WILHELMUS MARIA VAN DER VELDEN,--
keurmeester-controleur, wonende te Groessen, ge- -
meente Duiven, De Aa 19, volgens zijn verklaring--
geboren te Duiven op eenentwintig juni negentien-
honderd achtenveertig;----------
2. De Heer ALPHONSUS JOHANNES MARIA GODSCHALK,-------
ambtenaar, wonende te Groessen, gemeente Duiven,--
Tempelstraat 24, volgens zijn verklaring geboren--
te Duiven op twaalf september negentienhonderd----
zesenveertig.----------
De comparanten hebben verklaard een vereniging op te-
richten met de navolgende statuten:----------
NAAM.----------
Artikel 1.----------
De vereniging is genaamd: "BUDO-VERENIGING-GROESSEN",
hierna te noemen: "de vereniging".----------
ZETEL.----------
Artikel 2.----------
De vereniging is gevestigd te Groessen, gemeente-----
Duiven.----------
DOEL.----------
Artikel 3.----------
1. Het doel der vereniging is het doen beoefenen en--
het bevorderen van het doen beoefenen van de------
Judo-sport en het Jiu Jitsu, zo ook van andere----
zogenaamde Budo-sporten indien daartoe de aanlei-
ding en de gelegenheid zich voordoen, op basis van
amateurisme.----------
2. Van het in dit artikel in het vorige lid genoemde-
doel is uitgesloten het doen beoefenen en het be-
vorderen van het doen beoefenen van de in dat lid-
genoemde sport(en) tegen geldelijke beloning,-----
hetzij tegen ander materieel voordeel.----------
3. De vereniging tracht dit doel te bereiken door:---
- het geven van gelegenheid tot het volgen van---
lessen;----------
- het houden van trainingen;----------
- het organiseren van evenementen;----------
- het deelnemen aan wedstrijden;----------
- het aanbrengen en het onderhouden van de beno- -
digde accomodatie;----------
- het vormen van kader;----------
- alle andere wettige middelen die het doel kunnen
bevorderen.----------
LEDEN JEUGDLEDEN, enzovoort.----------
Artikel 4.----------
1. De vereniging kent:----------
- leden;----------
- jeugdleden;----------
- pupillen;----------
- ereleden;----------

Concept van de oprichtingsakte uit 1981

Oprichting bestuur judovereniging Groessen

Na een paar jaar geoefend te hebben in de gymzaal van de Joannesschool vond Van Hal dat het tijd werd om de taak van toezichthouder eens over te dragen aan een officieel bestuur.

In 1981 werd er bij notaris mr. H.W.H. Van Bracht in Zevenaar de vereniging officieel opgericht.

De heren Louis van der Velden en Antonius Godschalk ondertekende de akte met de statuten namens de vereniging.
Bennie heeft nooit interesse gehad in bestuurszaken. In het begin vormden de heer ter Koppelen, Louis van der Velden (voorzitter), Ria Stokman, Annie van Schaik en Freek Moorman het bestuur.

Om de vijf jaar wordt een nieuw bestuur gekozen.

Momenteel vormen Henk Maassen, Marga van Ditshuizen (dochter van Bennie) en Bernadette van der Boom het bestuur. Bennie is adviserend bestuurslid.

Zoon Johan Sanders heeft mede dankzij zijn CIOS opleiding de papieren behaald om de judoschool te mogen leiden.

Volgend jaar bestaat de vereniging officieel 40 jaar.

Team jonge Johan (1985)

Snelle groei judovereniging Groessen

De vereniging groeide snel.
In het eerste jaar waren er 70 leerlingen. Ook middelbare scholieren en volwassenen meldden zich aan
Na twee jaar al 100 leerlingen.
Binnen 5 jaar 140 leerlingen verdeeld over verschillende groepen.

Vanaf het begin waren er net zoveel meisjes als jongens. De vrouwen hadden zelfs bijna de over-

hand.
Zelfs kinderen uit omliggende dorpen met een achterstand in hun motorische ontwikkeling gingen/gaan speciaal naar de Groessense Judovereniging.

Al in 1981 sloot de Judovereniging Groessen zich aan bij de officiële Judo Bond Nederland.
Zo konden de leerlingen meedoen met diverse toernooien. En waren de leerlingen meteen goed verzekerd. Nog steeds moeten nieuwe leerlingen zich meteen aanmelden bij de Nederlandse Judobond.
Judo Groessen heeft nooit meegedaan met "wilde toernooien".
Tot het jaar 2000 werden de trainingen in de Joannesschool gegeven. Pas in 2000 kreeg de club een eigen dojo (= judozaal) in de voormalige bibliotheek, ook in het dorpshuis.

Meer trouwe(n) leden

Al die jaren is weinig verloop onder de leden.

Roordink wil zwarte band

GROESSEN – Wilma Roordink doet op zaterdag 12 juni een gooi naar de zwarte dan tijdens een examendag in Hooglanderveen.

Slaagt de 19-jarige Groessense judoka daarin, dan zorgt zij daarmee voor een knappe prestatie. Volgens trainer Ben Sanders zijn er in ons land niet zoveel dames die het zover weten te brengen.

„Bovendien is het normaal dat een judoka er zo'n zes jaar over doet voordat men in het bezit komt van een zwarte band. Wilma beoefent de sport pas vier jaar. Maar zij heeft de laatste tijd dagelijks tussen de zes en zeven uur getraind."

Sanders bewondert het doorzettingsvermogen van pupil Roordink die vorig jaar –samen met Carolien Hofstede (24 jaar) uit Groessen– Arnhem vertegenwoordigde tijdens een stedenontmoeting in Engeland. Wilma mag een verlicht examen doen omdat zij in vier voorwedstrijden 85 van de 100 punten wist te scoren.

Ook Carolien probeert in Hooglanderveen de zwarte band te bemachtigen, evenals Jan Steenbergen uit Zevenaar. Laatstgenoemde beoefent de judosport al 20 jaar en hoopt als 48-jarige eveneens de zwarte band te bemachtigen.

Sanders begon vier jaar geleden met judo in Groessen waar de vereniging inmiddels is uitgegroeid tot 140 leden. In september gaat er een jiu jitsu-afdeling van start, waarvoor een speciale trainer wordt aangetrokken.

Op 27 juni worden in zaal Gieling de clubkampioenschappen gehouden.

Congiërge Gerrit Ankersmit

Gerrit Ankersmit is al sinds 2000 conciërge van de vereniging. Hij verricht al jaren allerlei hand- en spandiensten bij de club.

Bart Zweers is het oudste lid. Al 35 jaar is hij wekelijks van de partij.
Johan Sanders ging als 3-4 jarige met zijn vader mee naar de trainingen en is nu trainer.

Al twee echtparen hebben elkaar leren kennen bij de vereniging.
En er zijn al liefdesbaby's geboren ook.

Veel vrijwilligers verzorgen al jaren het noodzakelijke onderhoud van de dojo.

Judo Jiu-Jitsu Groessen

Naam Johan Sanders 007
Adres Leuvensestraat 35
Postkode/plaats 6923 bn Groessen
Telefoon 08360 – 30713
Geboortedatum 23-2-71 Lid JBN ja/nee
Medische sportkeuring **Band** **Slip**

De jonge Johan Sanders 15 jaar oud

Visie op opleiding

Bennie heeft een duidelijke visie over hoe de opleiding en lesgeven gestalte krijgen.

Een leerling moet er plezier in hebben. Gewoon lekker stoeien.

Een leerling zal al gaandeweg ontdekken, dat hij/zij niet altijd fysiek sterk hoeft te zijn om te winnen. Hij/zij kan leren gebruik te maken van de kracht van de ander.

En …. als het hier niet klopt (en Bennie wijst naar het hoofd) dan klopt het daar (hij wijst naar de voeten) ook niet.

De leraar moet op de eerste plaats vertrouwen uitstralen. Bennie is duidelijk naar de leerlingen.

Discipline en correct gedrag staan bij Bennie voorop. Hij is allereerst betrokken. Wanneer er thuis problemen zijn, is daar eerst aandacht voor. Kinderen zien in hem een vaderfiguur. Bennie ziet, dat kinderen blij zijn met zijn duidelijkheid. Hij vindt zichzelf ook een opvoeder.

Negatief gedrag naar medeleerlingen, leraar of scheidsrechter wordt niet geaccepteerd en meteen gecorrigeerd. Hij haalt verlegen kinderen naar voren en brutale kinderen mogen een stapje terug.

Hij vindt, dat kinderen de tijd moeten krijgen om te groeien. Niet te snel op elkaar nieuwe slippen en banden laten behalen. Een leerling doet er minimaal anderhalf jaar over om een nieuwe band te halen. Een leerling moet rijpen en de tijd krijgen, anders zou er een terugslag kunnen komen.

Bennie gaat altijd mee als begeleider van toernooien. Hij gaat altijd eerst de verliezers troosten, want `de winnaars` hebben meteen de aandacht al.

Sanderstoernooi, 2012.

Ingang DOJO Groessen.

Bennie vindt, dat de vereniging ook een sociale functie heeft in het dorp; om de dorpse gemeenschapszin te vergroten. Vandaar, dat de vereniging buiten de lessen en toernooien om ook mee doet met andere Groessense evenementen.

Veel Groessenaren spreken een aardig woordje Japans. De leerlingen leren in de loop van de jaren al spelenderwijs 1000 (!) Japanse woorden en uitdrukkingen.

In de kantine wordt geen alcohol geschonken.

Toernooien

Naast de regionale en nationale toernooien doen de Groessenaren ook mee met hun eigen jaarlijkse toernooien.

Het vier-jaarlijkse VANENTOERNOOI – dat altijd in Didam en Beek worden gehouden– wordt druk bezocht. Hierbij kunnen de leerlingen ervaring opdoen . "Kilometers maken" is nodig om een goede judoka te worden.

Bennie is er trots op, dat elk trainingsjaar wordt afgesloten met het naar hem genoemde SANDERSTOERNOOI in zaal Gieling in Groessen. Degene met de mooiste techniek wint daar de beker.

Bennie sterkste man Groessen 1981

Mooie successen behaald

Door veel en goede trainingen valt er veel te bereiken.

Er werden/worden door de Groessenaren veel medailles behaald op regionale en nationale wedstrijden.

De veertienjarige Sabrine Scholten uit Lobith is ooit derde geworden bij de Nederlandse kampioenschappen. Bij Judo Groessen heeft ze haar zwarte band behaald.

Bennie is er trots op, dat er weinig blessures bij de judoka's zijn. Matte – is wedstrijd tijdelijk staken – is het woord dat liever te vroeg dan te laat wordt uitgesproken.

Sommigen leerlingen maken zich de judotechniek eigen om een leuke job te verkrijgen. Zo hebben oud-leerlingen hierdoor met voorrang een mooie baan gekregen bij de politie, de bewakingsdienst en in het leger.

Zoon Johan Sanders (een van de huidige leraren bij Judo Groessen) is momenteel hoofd sportopleiding van de Luchtmobiele brigade in de Oranjekazerne in Schaarsbergen.
Willem Strijland en Arno Wijnen zijn momenteel de andere trainers.

Meedoen met het Groessens verenigingsleven

Judo Groessen doet vaak mee met het Groessens verenigingsleven.
In het verleden heeft de vereniging meegelopen met de avondvierdaagse van Zevenaar.
Ook hebben ze met de jaarlijkse processie de Groessense Omdracht meegedaan (De Omdracht wordt nog steeds elk jaar gelopen. Zou er een jaar worden overgeslagen, dan mag de Omdracht nooit meer gehouden worden, zegt de traditie).
In 1986 was Bennie Prins Carnaval. Hij herinnert zich nog, dat het toen onmogelijk was muziek te maken vanwege de vreselijke kou.
Tijdens de TV opnames van het mooiste dorp van Gelderland van Omroep Gelderland op 28 augustus 2015 was ook JUDO GROESSEN ook vertegenwoordigd.

Bennie is nog steeds volop actief

Bennie geeft nog wekelijks les aan ongeveer 50 leerlingen van 5 t/m 14 jaar oud.
Hij begeleidt zijn leerlingen bij elk toernooi.
"De Judo Vereniging is van mij", zegt Bennie tijdens ons gesprek.
Door de koningin is hij in 2003 bedacht met een lintje in de orde van Oranje Nassau voor zijn verdiensten voor de vereniging.
Gelukkig heeft hij nog steeds een goede gezondheid.
Bennie doet nog steeds met alle oefeningen mee en hij doet ze allemaal voor: handstand, touwtje springen enz.
Op mijn vraag hoe hij in zo'n goede conditie is, antwoordt hij : "Sober leven, veel sporten en op tijd naar bed".
Hij is er trots op, dat hij in 1981 de sterkste man van Groessen was.
Momenteel geeft hij ook les aan de voetballers van DCS en Sportclub Groessen hoe ze kunnen valbreken tijdens het voetballen om zo blessures te kunnen voorkomen.

Arno Wijnen zal Bennie opvolgen, wanneer hij ooit zal moeten stoppen met trainingen geven.

Bennie is er trots op, dat zijn zoon Johan momenteel een van de judoleraren van de vereniging is en dat Arno Wijnen Bennie zal opvolgen, wanneer hij ooit zal moeten stoppen met trainingen geven.
Maar Bennie gaat voorlopig gewoon door met lesgeven.

Agnes van Beurden, Duiven

Parels uit het Liemers Museum

Deze keer is de parel een Rivierkaart uit 1636.

Het Liemers museum is in het bezit van een grote collectie rivierkaarten waarvan de kaart van Schenkenschans een mooi exemplaar is, maar er zijn ook mooie kaarten te zien van het Pannerdens Kanaal met bijvoorbeeld het eiland Kandia.

Deze fraaie kaart anno 1635-1636 uit de Liemers genaamd '*de Schenkenschans en de Belegeringhe van de Schenkenschans curyeus gemeeten en getekend bij den ervaren ingenieur Johannes Jacobi Schort*' is een bijzonder mooi en oud exemplaar. (0bj. 02625)

Vanouds maakten de grote bevaarbare stromen deel uit van de domeinen van de landsheren. De tolheffing die gevraagd werd aan de schippers hing samen met de bevaarbaarheid van deze stromen.
Ook vond men het tot diep in de zeventiende eeuw aantrekkelijk om door middel van kribben (leidammen) zoveel mogelijk het ontstaan van zandplaten en everaanwassen te bevorderen. Deze gronden brachten, als ze eenmaal in cultuur waren gebracht, immers goede pacht op.
Op waterkaarten uit verschillende periodes kun je ook goed zien dat de rivierstroom nogal eens veranderde.
In oorlogstijd kon een goede waterkaart van groot militair belang zijn.

In verband met bovenstaande zaken werden de rivieren dan ook regelmatig geïnspecteerd en liet men diverse (water)kaarten vervaardigen. De uitvoering en omvang van deze kaarten varieert enorm. Van zogenaamde 'tafellakens' tot kaarten van minieme omvang en van zeer eenvoudig tot overdadig en kleurrijk. Dat de makers, cartografen genaamd, plezier in hun werk hadden en er trots op waren, blijkt wel uit de vaak fraaie afwerking en signering.
Bij het bestuderen van deze oude kaarten moet men er trouwens niet automatisch vanuit gaan dat de bovenkant van de kaart ook altijd het noorden is.

Op deze kaart -een ingekleurde gravure- zijn nog geen waterdieptes aangegeven. Dit werd pas rond 1700 voor het eerst in incidentele gevallen toegepast.

Liemers Museum, Zevenaar.

Activiteiten

16-03-2016 Ledenvergadering.
Op woensdag 16 maart jl. was de algemene ledenvergadering in de Ogtent in zaal bij Bert. De ledenvergadering werd door ongeveer .. leden bijgewoond.
Na de pauze werd er door dhr. van

den Ark, oud onderwijzer aan de Joannesschool in Groessen, een lezing verzorgd over de geschiedenis van het onderwijs. Er kwamen diverse gebruikte lesmethodes aan bod. In deze Driepas kunt u deze lezing in grote lijnen nog een rustig door lezen.
21-05-2016 - Bezoek Loowaard

Op zaterdag 21 mei brachten de leden van de werkgroepen samen met het bestuur een bezoek aan de Havezate Loowaard. Zij werden door Theet van Aalst ontvangen en op enthousiaste wijze rondgeleid. Onderstaand treft u een kleine foto-impressie aan.

Penningmeeester

De penningmeester wil nogmaals aandacht vragen voor een automatische incasso betaling. Leden en abonnees, die middels een nota hun jaarlijkse contributie - voldoen, worden met nadruk gevraagd toestemming te geven voor een automatische incasso. Hiervoor kunt u een "toestemmingsmail" sturen naar de penningmeester waarin u aangeeft dat u akkoord gaat met een automatische incasso met hierbij uw IBAN rekeningnummer en de te naamstelling. E-mail adres penningmeester is penningmeester@hk-dgl.nl

Schenkingen.

De afgelopen maanden hebben we een flink aantal bidprentjes ontvangen en deze toe kunnen voegen aan de collectie.

Van dhr. van den Ark hebben we aantal (ingelijste) schoolfoto's van de Joannesschool mogen ontvangen.

Ledennieuws

De afgelopen maanden hebben de volgende leden zich aangemeld als lid.
- B. Sanders, Groessen.

Historische Kring Duiven-Groessen-Loo Programma 2016

In 2016 behoort de gemeente Duiven 200 jaar bij Nederland er worden in dit kader diverse activiteiten georganiseerd waaraan de Historische Kring zijn medewerking zal verlenen.
Via de website en de media zullen deze activiteiten bekend gemaakt worden.

****

Zondag 25 september 2016
Centrum Duiven, aanvang 12:00 uur

DUUVE TE GEK

Net als voorgaande jaren zal de Historische Kring met een stand aanwezig zijn.

****

Oktober 2016

MAAND VAN DE GESCHIEDENIS

Thema: Grenzen

Grenzen zijn eeuwenoud, maar veranderen met de mens mee. Grenzen temmen de wildernis om ons heen en helpen de mens zichzelf beter te begrijpen. Grenzen zijn er in allerlei soorten en maten: van je paspoort, kleding, woonwijk, familie, taalgebruik, studie, werk, opleiding tot je haarkleur. Er zijn imaginaire, fysieke, politieke en sociale grenzen en vaak draag je ongemerkt de grens zelf met je mee.

Zaterdag 7 en zondag 8 oktober 2016

OPEN MONUMENTENDAGEN

Thema: Iconen en Symbolen.

Open Monumentendag 2016 staat in het teken van Iconen en symbolen. Daarmee wordt bij deze 30ste editie van het evenement verwezen naar beelden en tekens met een bijzondere extra betekenis, die zichzelf overstijgt. In monumenten zie je ze overal: van binnen en van buiten, in ornamenten, in reliëfs, in schilderingen. De monumenten zelf kunnen ook iconische waarde hebben in het landschap of in de stad, zoals kerktorens, molens, stadhuizen en kastelen.

****

Onder voorbehoud:

Vrijdag 18 november 2016
In de Ogtent, zaal bij Bert.

SYMPOSIUM

Thema: Grenzen

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl
www.editoo.nl

Indien onbestelbaar retour: Remigiusplein 9, 6921 BL Duiven

Toen en Nu

Café Berentsen (café Het Centrum) in Loo. De bovenstaande foto is genomen in 1905. Van de kleine foto rechtsonder is het jaar van opname onbekend. De foto linksonder is ongeveer op de zelfde plaats genomen in 2008.